

content of the category of the "efficiency of the capital market". It is set forth the definition of "utility investors," highlights three possible outcomes that may result from placing contributor of free cash in the bank. Models have been developed for evaluating the usefulness of investors as a result of return of the deposit in full, with interest, the partial return of the deposit and the non-return of the deposit as a result of a bank failure. Designated depositor losses as a result of the bankruptcy of the banking institution in which was placed a deposit. Special attention is paid to the situation with the return of deposits from the Deposit Guarantee Fund of individuals, namely, recoverable when the sum of the contribution does not exceed the amount provided by law and in the event that a deposit of more than the marginal rate. Mathematically formalized the result of investing the investor funds to bank deposit. Determine the cause of action under which investors place deposits in a particular bank.

Keywords: deposit, bank, utility investor, bankruptcy, interest.

REFERENCES

1. Samuelson Paul A., Nordhaus William D. (2010), Economics, McGraw-Hill Irwin, Boston, pp. 237-243.
2. McConnell Campbell R. (1981), Economics: principles, problems and policies, McGraw-Hill, New York ; London, pp. 653-662.
3. Fischer Stanley, Dornbusch Rudiger (1983), Economics, McGraw-Hill, New York ; London, pp. 219-225.
4. Karlov A. M., Kikot E. N. (2012), Higher Mathematics for Economists, Kaliningrad, pp. 34.
5. Deposit heat? Storm warning, available at: <http://www.potencial.org.ua/ru/view/news/depozitna-speka-shtormove-poperedgennya.html>.
6. Kravchenko I., Bahratian H., Mazina Ye. (2011), Banking system and the problems of strategic development, *Visnyk NBU*, 1, pp. 7-11.
7. Kovalenko V. V., Dadashev B. A. (2012), Assessing the impact of monetary and regulatory policy of the central bank on bank capital, *Aktualni problemy ekonomiky*, 9 (135), pp. 186-194.
8. Hryshchenko A. I. (2012), The concept of economic capital of the bank: practical aspects, *Aktualni problemy ekonomiky*, 8 (134), pp. 258-263.

© Папаїка Олександр, Панасенко Ганна
Надійшла до редакції 05.06.2013

УДК 336.27:001.891(477)

СТАХІВ ЮЛІЯ,

*аспірант кафедри фінансів Київського національного економічного університету
ім. В. Гетьмана*

ВНЕСОК УКРАЇНСЬКИХ УЧЕНИХ У ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМАТИКИ ДЕРЖАВНОГО БОРГУ

У статті виконано теоретичний аналіз останніх публікацій вітчизняних учених щодо теорій державного боргу та методів його управління, а також визначено основні концепції боргу, розроблені зарубіжними вченими. До основних боргових концепцій автор відносить класичну та кейнсіанську. Перша концепція передбачає негативний вплив державного боргу на економіку, друга - позитивний із подальшим економічним зростанням. Вітчизняні вчені не лише розвинули ці теорії, але й запровадили нові. Автор зазначає, що ставлення вчених до державного боргу змінювалось разом зі змінами в економічній системі, розвитком фінансово-економічних відносин у суспільстві. У статті також показано використання названих теорій на практиці, спільне та відмінне в основних теоріях боргу, а також ученнях вітчизняних і зарубіжних науковців. Цінність статті полягає зокрема в тому, що вона показує доробок українських науковців у дослідженні проблематики державного боргу, які є значущими не лише для вітчизняної фінансової думки, але й знайшли практичне застосування у світовому масштабі.

Ключові слова: державний борг, класична теорія боргу, кейнсіанська теорія боргу, фіскальна політика, боргова безпека.

Постановка проблеми. Останнім часом в академічних та бізнес-колах спостерігається занепокоєння з приводу зростання державного боргу як у розвинутих країнах, так і в країнах, що розвиваються (зокрема України), а також його впливу на основні

макрофінансові та макроекономічні показники розвитку. Відповідно до таких тенденцій збільшується кількість спроб щодо визначення сутності, оптимальних меж та змісту процесу управління державним боргом.

Названа проблема не є новою, і питання щодо розробки методів управління державним боргом уже представлені вагомим теоретичним доробком. Особливо слід відмітити значний внесок не тільки сучасних учених, а й дослідників XVIII-XX ст., зокрема вітчизняних. Оскільки боргова ситуація є критичною й потребує негайних рішень у сфері управління боргом, вітчизняними вченими широко розробляються нові методичні та теоретичні підходи до вирішення проблеми. На нашу думку, їх внесок у вирішення питань, пов'язаних із державним боргом, у світову фінансову думку є значущим та потребує постійного узагальнення та методологічної оцінки.

Аналіз досліджень та публікацій із проблеми. Державний борг як предмет економічної науки розробляється відтоді, як саму економіку почали усвідомлювати як розділ суспільного знання. Спочатку А. Сміт, потім Д. Рікардо, Т. Р. Мальтус та один із засновників теорії державного кредиту Ф. Небеніум ставилися до державного кредиту скоріше негативно. Протягом XVIII - початку XIX ст. домінуючою серед учених була думка, що значний рівень державного боргу є недоцільним для держави, оскільки він не сприяє розвитку економічних відносин та підвищенню добробуту населення.

На початку XIX ст. проблема державного боргу отримує нове осмислення, зокрема, поширюється теза, що "нація тим багатша, чим більшу частку державних витрат складають процентні платежі за державним боргом" [14, с. 86]. Подібною капіталотворюючої концепції дотримувалися Г. Маклеод, Дж. Ло, Й. Шумпетер, А. Тан, Дж. М. Кейнс.

У двадцятому сторіччі Ф. Модільяні та Р. Масгрейв, учення яких отримало назву сукупного інвестиційного доходу, знову критично осмислюють борговий потенціал держави, стверджуючи, що тягар державного боргу призводить до зменшення запам'ятовування й зниження потенціалу економіки. Цю позицію підтримали В. Вікрі, Дж. Стігліц, А. Кьоті, В. Бютер. На їхню думку, уповільнення інвестиційного процесу, спричиненого збільшенням державних запозичень, отримало назву "ефект витіснення", суть якого полягає в тому, що:

1) залучаючи вільні позикові кошти для фінансування дефіциту державного бюджету, держава позбавляє виробничі підприємства ресурсів, які могли б бути інвестовані у виробництво;

2) розширення державного запозичення призводить до зростання процентних ставок на ринку державних цінних паперів. Це зумовлює підвищення ставок на інших сегментах фінансового ринку, у тому числі й на кредитному. Кредитні ресурси стають менш доступними для позичальників, і рівень інвестиційної активності знижується [14, с. 88-89].

Метою статті є аналіз розвитку фінансової думки України протягом останніх двох століть у напрямку державного боргу та особливостей управління ним, а також визначення практичного значення цього внеску українських учених у світову економічну науку.

Виклад основного матеріалу. В економічній теорії є багато концепцій щодо визначення державного боргу та його впливу на економіку країни. У загальному вигляді державний борг поділяють на внутрішній та зовнішній. Методологія дослідження його впливу на національну економіку активно розроблялася ще з початку XIX ст. англійськими класиками, а до кінця минулого століття вона була сформована в категоріях двох альтернативних напрямів (табл. 1): традиційна (класична), тобто песимістична, теорія боргу (А. Сміт, Д. Рікардо) та кейнсіанська - оптимістична теорія (А. Вагнер, Дж. М. Кейнс, П. А. Самуельсон, Дж. Гелбрейт, Л. Лернер, С. Гарріс).

Таблиця 1. - Спільне та відмінне в оптимістичній та песимістичній теоріях боргу

Спільне	Відмінне
1. У короткостроковому періоді – запозичення можуть мати позитивний вплив на економіку.	1. У довгостроковому періоді – з боку песимістичної теорії, борг – тягар для національної економіки (зниження частки капіталу в національному багатстві та зменшення національного доходу), з боку оптимістичної – інвестиція з подальшим економічним зростанням.
2. Об'єкт впливу – вибір податкової політики.	2. Оптимістична теорія: негативний ефект боргу в економіці компенсується за рахунок ефекту мультиплікатора. Песимістична теорія: вибір фінансування державних витрат за допомогою запозичень чи податків не є релевантним.
3. Можливість впливу кредиту на процес відтворення через його ціну – процентну ставку та взаємозв'язок із поняттям «гроші».	3. Оптимістична: кредит та гроші – це купівельна спроможність. Виходячи з функції грошей як засобу платежу, кредит ми прирівнюємо до безпосереднього капіталу. Песимістична теорія: гроші – нейтральний фактор у системі відтворення.

Для аналізу теорій боргу представників українських наукових шкіл класифікуємо теоретичні дослідження вітчизняних учених у такий спосіб - учені, що працювали й досліджували проблему до середини XX століття, учені XX-XXI століття - нове не лише в

теоріях, а й у способах дослідження. Також необхідно виділити тих, хто був прихильником класичної теорії боргу, та тих, хто підтримував учення щодо позитивного (стимулюючого) впливу боргу на економіку (табл. 2).

Таблиця 2. - Класифікація теоретичних досліджень українських учених із питань державного боргу

	Песимістична теорія боргу	Оптимістична теорія боргу
До 1-ої половини XX ст.	М. Балуднянський	М. Туган-Барановський, М. Бунге, М. Орлов
Після 2-ої половини XX ст.	О. Царук, О. Барановський, Т. Вахненко, Г. Кучер	Г. Манків, А. Гальчинський, О. Олійник, В. Сідельнікова

Наукова думка до середини XX сторіччя. Працюючи над питанням фінансової стабілізації в умо-

вах надзвичайних видатків, український учений М. Балуднянський (1769-1847) дійшов двох фунда-

ментальних висновків про неминучість в екстремальних умовах (наприклад, війни) дефіциту державного бюджету й необхідності надзвичайних заходів для швидкого отримання додаткових коштів. Новим у пропозиціях М. Балудянського було формування такої фінансової політики, за якої в умовах емісії асигнацій можна утримувати їх примусовий курс. Він був противником ідеї, згідно з якою воєнна перемога, якщо вона досягнута, означає ледь не автоматичну ліквідацію боргів і дефіциту державного бюджету. Учений підтримував погляди А. Сміта, які втілюються у формулі "витрати - результат", і доводив, що війни є настільки дорогими, що на швидке повернення фінансових затрат розраховувати не можна навіть у разі перемоги.

Пізніше військові теоретики, зокрема Карл фон Клаузевіц, переконливо довели, що, починаючи з першої половини XIX ст., військові конфлікти - це не спонтанні явища. Велика війна є цілим механізмом, який розкручується постійно в часі й просторі й потребує витрат, що виходять далеко за межі зви-

чайних бюджетних можливостей. Висловлені М. Балудянським думки, що витрати, пов'язані з веденням війни, призведуть до такого довготривалого розладнання фінансів, яке відчуже і сучасник, і майбутнє покоління, не втратили актуальності донині [18].

Дію вищезгаданої теорії на практиці можна побачити на прикладі США. Загостренню економічних труднощів США сприяла мілітаризація економіки, яка була характерною для повоєнного періоду 1941 - 1945 рр. Війни викликали збільшення державного кредиту США, наслідком якого є борг федерального уряду. Рух макроекономічного показника борг/ВВП свідчить, що в XX ст. найбільше його значення спостерігалось протягом 1941 - 1945 рр. У роки Другої світової війни державний борг досягав 122,7%, тобто перевищував обсяг ВВП.

Ця теорія підтверджується також при порівнянні темпів приросту військових витрат США та темпів приросту державного боргу за останні 10 років, що корелюють (рис. 1).

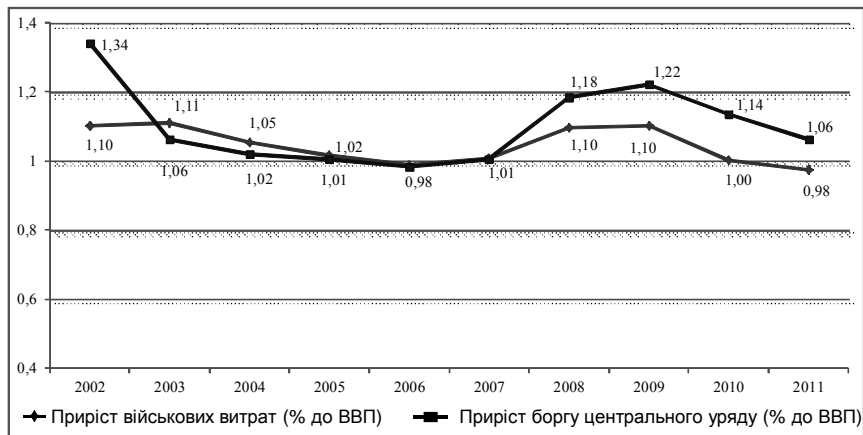

Рис. 1. Взаємозв'язок між приростом державного боргу та військовими витратами США у 2001-2011 рр. (як % до ВВП) [власні розрахунки автора].

Щодо післявоєнної стабілізації фінансової системи Росії М. Балудянський стояв на позиціях А. Сміта, згідно з якими відмова держави від своїх боргових зобов'язань, якщо виходити з економічної доцільності, раціональна й навіть неминуча. Ураховуючи специфіку Росії, яка полягала в тому, що переважаючою формою дефіцитного фінансування була багаторічна пряма емісія надлишкової грошової маси, учений закликав до проведення фінансової реформи. Він виходив із того, що в Росії іншого шляху, крім надлишкової емісії, фактично не існувало. Звернутися до позик за кордоном було надто важко через те, що ніхто не прагнув надати їх Росії, особливо відколи стало зрозуміло, що країна надовго втягнута у військове протистояння в Європі.

Варто згадати позицію вченого українського походження М. Орлова (1741 - 1796), що є засновником учення про державний кредит. Він визначив, що державний кредит є невичерпним багатством країни; здійснюючи купівлю й продаж позик і регулюючи проценти, держава може допускати практично безмежне зростання боргу; іноземний капітал має залучатись на рівні з вітчизняним. У роботі "Про державний кредит" М. Орлов обґрунтував, що податки не повинні бути надмірно важкими, запропонував перейти від оподаткування до системи державного кредиту, а також обґрунтував механізм спекулятивного біржового обігу державних боргових

цінних паперів, який би перетворив державний кредит на доходи державного бюджету [13].

Однією з найбільш важливих для розвитку української фінансової думки є праця М. Бунге (1823 - 1895) "Теорія державного кредиту". Автор класифікує форми державного боргу - борг поточний та борг консолідований, а також зазначає переваги та недоліки для держави від кожного типу боргу. М. Бунге вважав, що державний кредит можна направити на стимулювання економіки, проте мають виконуватись певні умови. Чим повніше усвідомлює народ обов'язок сплати податків, необхідних для досягнення вищих державних інтересів - самостійності, безпеки, добробуту, освіти, вільної преси тощо, чим сумлінніше виконується цей обов'язок платниками податків, чим вищий достаток підданих, чим більше вони можуть платити, не зменшуючи виробництва, чим вони діяльніші та підприємливіші, тим легше користуватись державним кредитом. З іншого боку, чим довговічніший порядок суспільного життя, чим сумлінніший уряд у виконанні взятих зобов'язань, чим краще організована реалізація, сплата процентів, чим більше державні позики сприяють поширенню суспільного добробуту, консолідації зайнятих капіталів у великих загальнокорисних підприємствах, доступних суспільному користуванню, тим міцніша довіра, на якій засновується державний кредит [2].

Водночас, досвід розвитку світової економіки підтвердив, що державний борг - це складне явище, зумовлене низкою факторів, яке в умовах кожної держави може мати свою специфіку [14]. Так, відомі економісти ХХІ ст. К. Макконелл та С. Брю тлумачать "державний борг як суспільний актив". Відомий економіст М. Туган-Барановський (1865 - 1919) свого часу зазначав: "Податки шукають грошей там, де їх нема, а запозичення залучають вільні капітали, що добровільно позичаються державі або в разі відсутності доцільного місця їх розміщення, або зважаючи на умови, або їх пропонує держава" [17]. Кошти, залучені за допомогою запозичень, дають змогу державі здійснювати стабілізаційний вплив на економіку шляхом протидії інфляційним впливам, впливати на політику й динаміку економічного зростання через стимулювання додаткового попиту. Таким чином, учений підтримував постулати оптимістичної теорії боргу (див. табл. 1).

Наукова думка України в другій половині ХХ ст. Ще одним відомим економістом українського походження є Грегорі Манків. Розробляючи проблематику державного боргу, він більше керується кейнсіанською теорією. Базуючи свою тезу на постулатах теорії життєвого циклу, Грегорі Манків приходить майже до аналогічних висновків, оцінюючи перспективи зростання споживання. "Особа, яка хоче споживати більше, ніж дозволяє величина її поточного доходу, сподівається на вищий дохід у майбутньому. Якщо особа не може збільшити обсяг поточного споживання через позику, її поточний дохід визнає величину її споживчих видатків незалежно від того, яким може бути її дохід упродовж життєвого циклу. У цьому разі зниження податків, яке фінансується зростанням державного боргу, збільшує поточний дохід, а отже, і споживання, навіть якщо майбутній дохід є нижчим. По суті, зниження поточних видатків і підвищення майбутніх доходів означає, що уряд надає платникам податку позику. Для особи, яка хотіла отримати позику, але не могла цього зробити, зниження податків розширює її можливості у сфері споживання" [21]. І хоча висновки Манківа є досить оптимістичними щодо реальності тягаря державного боргу, вони ілюструють слабину підґрунтя рикардівської теорії державного боргу.

Вплив рівня заборгованості держави на її економічний стан також було досліджено вітчизняним науковцем О. В. Царуком [19]. Автором визначено макроекономічні ефекти державного боргу: ефект монетарної політики, ефект втрати податкових надходжень, ефект фіскальної політики, ефект економічної залежності країни, ефект політичної залежності країни. Автор розмежує короткостроковий вплив зростання боргу та довгостроковий. На нашу думку, це дуже правильний підхід, адже модель попиту та пропозиції на макrorівні також має короткотермінову та довгострокову перспективу. У короткостроковому періоді збільшення державного боргу призведе до збільшення сукупного попиту та виробництва (ВВП). У короткостроковому періоді економіка знаходиться на "кейнсіанському" відрізку кривої сукупної пропозиції, тобто збільшення сукупного попиту призведе до збільшення національного доходу. Причиною цього є нееластичність цін, негнучкість заробітної плати. У довгостроковій перспективі пропозиція знаходиться в "класичному" відрізку. Це призведе до певних ланцюгових реакцій: зменшення заощаджень викличе зменшення інве-

стицій, тобто зменшиться обсяг основного капіталу, а отже, і національний дохід, збільшиться рівень відсоткових ставок, і, нарешті, зменшиться реальна заробітна плата, що буде найбільш не вигідно населенню.

Механізм негативного впливу бюджетного дефіциту на розширення відтворення підтримували такі українські вчені, як М. Алексєнко, Є. Гловінський, С. Ілловайський, О. Полоцький. В умовах, коли дефіцит покривається державними борговими зобов'язаннями, виникає негативна ситуація на фінансових ринках [18].

Цю теорію можна підтвердити дослідженнями відомого економіста Дж. Стігліца про те, що існує тісний зв'язок між базисними пунктами кредитно-дефолтних свопів підприємств та фінансових установ країни, що впливає на боргові зобов'язання держави. За Дж. Стігліцем, фінансові ринки повинні обкладатися податками. Це перешкоджатиме "дисфункціональній" торгівлі та допоможе заплатити за наслідки глобальної кризи. Американські та європейські регулятори наполягають на більш жорсткому регулюванні позабіржового ринку похідних цінних паперів (оцінюється в 592 трлн дол.) на тлі побоювань, що це може створити системні збої у фінансовій системі [24].

Питання залежності між політикою й соціально-економічними процесами, зокрема, взаємозв'язку між фіскальною, борговою, грошово-кредитною, валютною політиками, а також функціонуванням банківського сектора, страхового та фондового ринків та макроекономічною ситуацією розкриваються в працях сучасного вченого О. Барановського. Він детально розглядає поняття фінансової безпеки - її багатогранність та окремі складові. Розкриваючи питання фінансової безпеки, він наводить індикатори, які значною мірою доповнюються конкретними розрахунками, що характеризують рівень того чи іншого аспекту фінансової безпеки. У цілому автор доходить висновку, що "рівень окремих складових фінансової безпеки України ще дуже далекий від оптимального" [1].

Вітчизняний учений А. С. Гальчинський є прибічником політики більш активного залучення фінансових ресурсів на цілі інноваційного розвитку, а також вважає економічним злочином, коли запозичення використовують на споживчі цілі [20]. На його думку, актуальним завданням вітчизняної економічної науки є створення механізмів використання державних запозичень насамперед на інвестиційні цілі. Це передбачає два принципових напрями. Перший - розвиток інфраструктурних галузей української економіки. Другий - проблеми енергозбереження. Економіка України є однією з найбільш енергоємних у Європі. Ефективність використання енергоресурсів у нас надзвичайно низька, приблизно в 6 разів нижча, ніж у країнах із подібним рівнем доходів.

Водночас в Україні склалася тенденція до постійного незначного збільшення державного боргу, а відтак і збільшення дефіцитності державного бюджету, і цю тенденцію поки що немає можливості перервати. Проблема боргової політики держави полягає не в тому, припустимими чи неприпустимими є додаткові зовнішні запозичення. Проблема полягає в неспроможності законодавчої й виконавчої влади утворити ефективний механізм не лише залучення відповідних фінансових ресурсів, а і їх ефективного використання. З позицій макроекономіки відповідні механізми: а) не можуть виходити за межі

ринкової парадигми; б) не можуть ставити під сумнів пріоритетність макроекономічної стабілізації.

Борговим проблемам держави присвячена і праця Т. Вахненко "Зовнішні боргові зобов'язання у системі світових фінансово-економічних відносин" [4]. У ній визначено фінансово-економічні чинники посилення нестійкості зовнішньої боргової позиції України, обчислено кількісний вплив зовнішнього боргового навантаження на рівень обмінних курсів, розкриті засади ефективного управління державним боргом. У цьому зв'язку варто також позитивно оцінити доробок Г. Кучер - авторки першого в Україні підручника "Управління державним боргом" [10]. У ньому на належному теоретичному й науковому рівнях розкриті питання сутності, економічної природи й складу державного боргу, показано особливості механізму його функціонування й управління ним.

У працях О. В. Олійника та І. В. Сідельнікової [12] зазначено, що основною причиною формування державного боргу є незбалансованість держбюджету, точніше - величина його дефіциту. Для покриття дефіциту держскарбниці уряд вимушений залучати позики. Чим більший розмір дефіциту бюджету, тим більший державний борг. При цьому прийняття збалансованого бюджету ще не гарантує того, що уряд не буде вимушений вдаватись до залучення додаткових кредитів. Адже особливістю бюджетного процесу України є наявність завуальованого дефіциту в головному фінансовому документі країни, коли доводиться фінансувати дефіцит Пенсійного фонду, великих державних корпорацій чи організацій.

Причини виникнення державного боргу, його роль у соціально-економічному розвитку проаналізовані в працях О. Іваницької [7]. О. Заруба на прикладі простих моделей показала взаємозалежність економічного зростання й зовнішнього боргу [6], а З. Луци-

шин та А. Бортнік досліджували залежність зовнішнього боргу від макроекономічних показників [3]. У доробку В. Корнєєва є ряд наукових праць щодо перспективних напрямів здійснення державних запозичень, у яких автори акцентують увагу на надмірному використанні зовнішнього позикового фінансування та недооцінці внутрішнього ринку [9]. Б. Соболев зосереджує свою увагу на ризиках, які генерують зовнішні запозичення на факторах безпеки державного боргу. Спільною для названих авторів, як зазначається в [15], є констатація факту необхідності зменшення зовнішньої частки державного боргу та нарощування обсягів внутрішнього боргу.

В Україні серед дослідників концептуальних основ управління державним боргом В. Лісовенко і Ю. Смоляр одними з перших звернули увагу на необхідність управління ризиками боргових зобов'язань держави [16], а згодом О. Колот визначила основи ризик-менеджменту державного боргу, обґрунтувала підходи до його реалізації й запропонувала модель оптимізації валютної структури боргу [8].

Підтвердженням тісного зв'язку іноземних та вітчизняних науковців, які працювали в напрямку дослідження категорії державного боргу, є використання українськими науковцями ідей представників відомих іноземних наукових шкіл. У таблиці 3 можна побачити, ідеї яких зарубіжних класиків розвинули українські вчені.

Таким чином, аналіз наукових праць вітчизняних та зарубіжних учених, експертів Світового банку, МВФ та інших міжнародних фінансових установ дозволяє зробити висновок про те, що не існує єдиного підходу до визначення державного боргу та його впливу на економіку. Не винятком є й дослідження українських учених. Основний внесок вітчизняних науковців у розвиток теорії державного боргу узагальнено в таблиці 4.

Таблиця 3. - Зарубіжні та вітчизняні дослідники, теорії боргу яких корелюють за своєю сутністю

Зарубіжні вчені	Вітчизняні вчені
А. Сміт	М. Балуднянський, О. Царук (негативний вплив боргу на економічне зростання)
Дж. М. Кейнс	Г. Манків, О. Олійник (позитивний вплив боргу на економічне зростання)
Дж. Стігліц	М. Алексеєнко, Є. Гловінський, С. Ілловайський, О. Полоцький (зв'язок державного боргу з фінансовими ринками)
К. Макконелл, С. Брю	М. Туган-Барановський (державний борг як суспільний актив)
А. Лернер	Т. Вахненко, В. Корнєєва (дослідження впливу внутрішнього боргу)
Дж. Бьюкенен	З. Луцишин, А. Бортнік, О. Заруба (дослідження впливу зовнішнього боргу)

Таблиця 4. - Основний внесок вітчизняних вчених у розвиток теорії державного боргу

Учений	Основна ідея та внесок ученого
М. Балуднянський	Визначено прямиий взаємозв'язок між обсягом військових витрат та обсягом державного боргу
М. Орлов, М. Бунге	Визначено поняття державного кредиту
М. Туган-Барановський	Державний борг як стимулятор сукупного попиту
Г. Манків	Зниження податків, яке фінансується зростанням державного боргу, збільшує поточний дохід, а отже, і споживання
О. Царук, З. Луцишин, А. Бортнік	Визначено основні макроекономічні ефекти державного боргу
М. Алексеєнко, Є. Гловінський, С. Ілловайський, О. Полоцький	Якщо дефіцит покривається державними борговими зобов'язаннями, то виникає негативна ситуація на фінансових ринках
О. Барановський	Розроблено методіку оцінки боргової безпеки як складової фінансової безпеки країни
А. Гальчинський	Державний борг як джерело інвестиційного розвитку.

Учений	Основна ідея та внесок ученого
О. Олійник, І. Сідельнікова	Визначено тісний взаємозв'язок між державним дефіцитом та державним боргом
В. Лісовенко, Ю. Смоляр	Визначено принципово нові підходи до управління державним боргом в Україні
В. Корнєєва	Приділено увагу вивченню внутрішньої заборгованості
Т. Вахненко	Приділено увагу вивченню зовнішньої заборгованості

Висновок

Проаналізовано доробок українських (та українського походження) науковців у розробці проблематики державного боргу з XVIII до XX століття. Показано, що в різні часи під впливом ідей загального цивілізаційного розвитку ставлення до державного боргу з боку вчених було неоднозначним: його сприймали і як гальмо суспільного розвитку, і як показник добробуту суспільства, і як фактор інвестиційної привабливості національної економіки. Разом із тим, кінцевою метою будь-якої наукової рефлексії з приводу державного боргу було обґрунтування методів раціонального управління ним з метою зменшити його негативний вплив на показники ВВП.

Маємо констатувати, що попри існування на міжнародному рівні спроб кількісно обмежити обсяги державної заборгованості, сьогодні немає жорстко фіксованих показників оцінювання критичності обсягів державних запозичень, які були б універсальними для країн із різним рівнем економічного розвитку, так само як і немає єдиного підходу щодо визначення поняття державного боргу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барановський О. І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення) : [монографія] / О. І. Барановський. - К. : КНТЕУ, 2004. - 759 с.
2. Бунге М. Теорія кредиту / М. Бунге. - К., 1852.
3. Бортнік А. М. Економіко-математична модель управління державним боргом / А. М. Бортнік, З. О. Луцишин // Вісник НБУ. - 1999. - № 7. - С. 23-25.
4. Вахненко Т. Фінансова криза в Україні: фактори, механізми дії, заходи подолання / Т. Вахненко // Фінанси України. - 2008. - № 10. - С. 3-18.
5. Висоцький В. Управління ризиками державного боргу: від теоретичних концепцій до практичних кроків в Україні / В. Висоцький, В. Калитчук, Ю. Драчук, Т. Котович // Світ фінансів. - 2008. - № 1 (14). - С. 41-48.
6. Заруба О. Д. Моделювання взаємозв'язку дефіциту бюджету та економічної динаміки / О. Д. Заруба // Фінанси України. - 1997. - № 12. - С. 5-18.
7. Іваницька О. Зовнішній борг і проблеми економічного розвитку / О. Іваницька // Вісник НБУ. - 2001. - № 2. - С. 44-45.
8. Колот О. А. Борговий портфель держави: управління ризиками та оптимізація структури : дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.08 / О. А. Колот. - Ірпінь, 2007. - 202 с.
9. Корнєєв В. Антикризисні інструменти фінансової стабілізації / В. Корнєєв // Економіка України. - 2009. - № 12. - С. 22-34.

10. Кучер Г. Управління державним боргом / Г. В. Кучер. - К. : КНЕУ, 2002. - 342 с.
11. Лісовенко В. В. Державний зовнішній борг України: оптимізація формування та управління : [монографія] / В. В. Лісовенко. - К. : Світ, 2008. - 222 с.
12. Олійник О. В. Боргова безпека України: стан, проблеми, перспективи / О. В. Олійник, І. В. Сідельнікова // Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого. - 2011. - № 2 (5). - С. 41-48.
13. Орлов М. Ф. О государственном кредите / М. Ф. Орлов. - М., 1833. - 432 с.
14. Пасічник Ю. В. Методологічні підходи західної фінансової науки до проблем державного боргу / Ю. В. Пасічник // Фінанси України. - 2006. - № 4. - С. 83-91.
15. Римар М. Ретроспективний аналіз теорій впливу державного боргу на економічний розвиток / М. В. Римар, І. С. Дулин, О. П. Макар // Науковий вісник Національного Львівського технічного університету України. - 2013. - Вип. 23.2. - С. 201-208.
16. Смоляр Ю. О. Механізм формування державного внутрішнього боргу України : дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.04.01 / Смоляр Юлія Олександрівна ; Науково-дослідний фінансовий ін-т при Міністерстві фінансів України. - К., 2003. - 209 с.
17. Туган-Барановський М. И. Бумажныя деньги и металл / М. И. Туган-Барановский. - Одесса : Русская культура, 1919. - 132 с.
18. Фінансова думка України : у 3-х томах / [С. І. Юрій, С. В. Львович, В. М. Федосов, П. І. Юхименко]. - Тернопіль : Кондор, 2010. - Ч. 2. Хрестоматія, Т. 3. - 284 с.
19. Царук О. В. Макроекономічні ефекти державного боргу як об'єкт статистичного вивчення / О. В. Царук // Статистика України. - 2006. - № 2. - С. 1-10.
20. Офіційний веб-сайт Національного інституту соціальних досліджень [Електронний ресурс]. - Режим доступу : www.niss.gov.ua.
21. Mankiw N. Gregory. Macroeconomics / N. Gregory Mankiw. - 7th Edition. - New York : Worth Publishers, 2010. - 641 p.
22. McConnell C. Macroeconomics: Principles, Problems, and Policies / Campbell McConnell, Stanley Brue, Sean Flynn. - McGraw-Hill Education, 2011. - 528 p.
23. Офіційний сайт Світового банку [Електронний ресурс]. - Режим доступу : www.worldbank.org.
24. Офіційний сайт Міжнародного валютного фонду [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.imf.org/external/pubs/ft/gfsr/2013/01/pdf/c2.pdf>.
25. Lerner A. P. The Burden of Debt / A. P. Lerner // The Review of Economics and Statistics. - 1961. - Vol. 43, No. 2. - P. 139-141.
26. Buchanan J. M. External and Internal Public Debt / J. M. Buchanan // The American Economic Review. - 1957. - Vol. 47, No. 6. - P. 995-1000.
27. Офіційний сайт компанії "Блумберг" [Електронний ресурс]. - Режим доступу : www.bloomberg.com.

Стахів Юлія

аспірант кафедри фінансов

Київського національного економічного університету ім. В. Гетьмана

ВКЛАД УКРАИНСКИХ УЧЕНЫХ В ИССЛЕДОВАНИЕ ПРОБЛЕМАТИКИ ГОСУДАРСТВЕННОГО ДОЛГА

В статье осуществлен теоретический анализ последних публикаций отечественных ученых по теории государственного долга и методов его управления, а также определены основные концепции долга, разработанные зарубежными учеными. К основным долговым концепциям автор относит классическую и кейнсианскую. Первая концепция предполагает негативное влияние государственного долга на экономику, вторая -

положительное с последующим экономическим ростом. Отечественные ученые не только развили эти теории, но и ввели новые. Автор отмечает, что отношение ученых к государственному долгу менялось вместе с изменениями в экономической системе, развитием финансово-экономических отношений в обществе. В статье также показано использование названных теорий на практике, общее и различное в основных теориях долга, а также учениях отечественных и зарубежных ученых. Ценность статьи заключается и в том, что она показывает, что исследования украинских ученых значимы не только для отечественной финансовой мысли, но и нашедших практическое применение в мировом масштабе.

Ключевые слова: государственный долг, классическая теория долга, кейнсианская теория долга, фискальная политика, долговая безопасность.

Stakhiv Yulia

Graduate student of Finance Department in Kiev National Economic University

CONTRIBUTION OF UKRAINAIN SCIENTISTS IN THE GOVERNMENT DEBT THEORY

The theoretical analysis of recent scientific publications on national debt theories and methods of its administration was made in the given article. Also the basic concepts of debt, developed by foreign scientists were specified. The basic concepts of debt include classical and Keynesian. The first concept involves the negative influence of national debt on the economy, the second - followed by positive growth. National scientists not only developed the following theories, but also introduced novelty of these theories. It should be noted that the attitude of scientists to the national debt was changing along the changes of the economic system, development of the financial and economic relations inside the society. This article also shows the use of various theories in practice, common and different in basic theories of debt, as well as the doctrine of national and foreign scholars. The value of this paper is that the studies of Ukrainian scientists are significant not only for the national financial science, but also found practical application worldwide.

Key words: Government debt, Classic debt theory, Keynesian debt theory, fiscal policy, Ukrainian economists.

REFERENCES

1. Baranovskiy O. I. (2004), Financial security of Ukraine (its methodological assessment and enhancement), Kyiv, 759 p.
2. Bunhe M. (1852), Credit theory, Kyiv.
3. Bortnik A. M., Lutsyshyn Z. O. (1999), Economic-mathematical model of public debt management, *Journal of National Bank of Ukraine*, № 7, pp. 23-25.
4. Vakhnenko T. (2008), Financial crisis in Ukraine: factors, mechanisms and measures of its overcoming, *Finance of Ukraine*, № 10, pp. 3-18.
5. Vysotskiy V., Kalytchuk V., Drachuk Yu., Kotovych T. (2008), The government debt risk-management: from theoretical conceptions to practical steps, *The world of finance*, № 1 (14), pp. 41-48.
6. Zaruba O. D. (1997), Modeling of relations between budget deficit and economic dynamic, *Finance of Ukraine*, № 12, pp. 5-18.
7. Ivanytska O. (2001), External debt and problems of economical development, *Journal of National Bank of Ukraine*, № 2, pp. 44-45.
8. Kolot O. A. (2007), *Government debt portfolio: risk management and structure optimization*, Thesis for the degree of candidate of economic sciences in specialty 08.00.08, Irpin, 202 p.
9. Kornieiev V. (2009), Anti crisis tools of financial stabilization, *Economy of Ukraine*, № 12, pp. 22-34.
10. Kucher H. (2002), Government debt management, Kyiv, 342 p.
11. Lisovenko V. V. (2008), External government debt of Ukraine: organization and management, *Svit*, Kyiv, 222 p.
12. Oliinyk O. V., Sidelnikova I. V. (2011), Ukrainian debt security: status, problems and prospects, *Journal of National University «Yaroslav the Wise Law Academy of Ukraine»*, № 2 (5), pp. 41-48.
13. Orlov M. F. (1833), About the government credit, Moscow, 432 p.
14. Pasichnyk Yu. V. (2006), Methodological approaches for government debt problems of the western financial science, *Finance of Ukraine*, № 4, pp. 83-91.
15. Rymar M. V., Dulyi I. S., Makar O. P. (2013), Retrospective analysis of the government debt influence theory on economical development, *Journal of Lviv national technical university of Ukraine*, Issue 23.2, pp. 201-208.
16. Smoliar Yu. O. (2003), *Mechanism of Ukrainian internal debt forming*, Thesis for the degree of candidate of economic sciences in specialty 08.04.01, Kyiv, 209 p.
17. Tuhani-Baranovskiy M. Y. (1919), Paper money and metal, *Russkaia kultura*, Odessa, 132 p.
18. Yurii S. I., Liovochkin S. V., Fedosov V. M., Yukhymenko P. I. (2010), Financial scientific thought of Ukraine, Ternopil, Vol. 3, 284 p.
19. Tsaruk O. V. (2006), Macroeconomical effects of the government debt as an object of statistic research, *Statystyka Ukrainy*, № 2, pp. 1-10.
20. The official web site of National institute of the sociological researches, available at: www.niss.gov.ua.
21. Mankiw N. G. (2010), *Macroeconomics*, 7th edition, Worth Publishers, 641 p.
22. Campbell McConnell, Stanley Brue, Sean Flynn (2011), *Macroeconomics: Principles, Problems, and Policies*, McGraw-Hill Education, 528 p.
23. The official web site of World bank, available at: www.worldbank.org.
24. The official web site of International monetary fund, available at: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/gfsr/2013/01/pdf/c2.pdf>.
25. Lerner A. P. (1961), The Burden of Debt, *The Review of Economics and Statistics*, Vol. 43, No. 2, pp. 139-141.
26. Buchanan J. M. (1957), External and Internal Public Debt, *The American Economic Review*, Vol. 47, No. 6, pp. 995-1000.
27. The official web site of company "Bloomberg", available at: www.bloomberg.com.

© Стяхів Юлія

Надійшла до редакції 22.05.2013

№ 3 (123) травень-червень 2013 р.